

נחלתנו

ידיעות שבועי של מכון "נחלת צבי"

גליון תקצ"ט - פר' ואתחנן [נחמן] - תשפ"ה

מי יודע ומי מכיר?

[א]

בספר "חומת אנך" מאת החיד"א (שה"ש א, ב) מביא וז"ל: "ושמעתי מהרב המאור הגדול מורנו הרב רבי ישראל נחמן נר"ו משם הרב החסיד מר אביו כבוד מורנו הרב רבי יוסף ז"ל, תלמיד הרב החסיד מורנו הרב רבי ישראל בעל שם טוב ז"ל".

האם יש מי שמכיר מי הוא זה ואיזהו?

[נתקבל מהרב אברהם הערש ברייער]

תשובת העורך:

אחד מהמיוחדים של תלמידי מרן הבעש"ט הק' הבלתי ידועים ומפורסמים כלל, הי' הרה"ק רבי יוסף דראהביטשער זי"ע יליד עיר סטאניסלאב, מקור מחצבתו בית הוריו רבותיו וכו', הכל נוטה בערפל, ואף מבין כותבי הדורות שלפנינו הוא נעלם ובלתי ידוע. הפריטים האחדים שידוע לנו היום, הם בעיקר משני מקורות: א] מספרי החיד"א שנוכח פעמים אחדים, ב] מספרי בנו הגה"ק רבי ישראל נחמן מדראהביטש זי"ע, ה"ה ספר 'פקודת המלך' על הרמב"ם, וספר 'חמדת ישראל' על מגילת קהלת.

עובדת היות רבי יוסף תלמיד הבעש"ט מקורה בספר "חומת אנך" מהקדוש החיד"א. הוא מזכיר את רבי ישראל נחמן וכותב על אביו: "הרב החסיד מר אביו כמהר"ר יוסף ז"ל תלמיד הרב החסיד מהר"ר ישראל בעל שם טוב ז"ל". ובספר חומת אנך מהחיד"א (בשיר השירים א, פסוק ב) מביא וז"ל: "ושמעתי מהרב המאור הגדול מורינו הרב רבי ישראל נחמן נר"ו משם הרב החסיד מר אביו כבוד מורינו הרב רבי יוסף ז"ל תלמיד הרב החסיד מורינו הרב רבי ישראל בעל שם טוב ז"ל".

רבי ישראל נחמן מזכיר בשבח את אביו כמה פעמים בספריו שחבר, הוא קורא לו: הרב החסיד המפורסם כמוהר"ר יוסף דראביטשער זלה"ה. הוא כותב עליו: "ובזכות אבי הצדיק ז"ל הביאני הי' לרעות ביעקב עמו ובישראל נחלתו לשרת בקודש". כמו כן מביא דברי תורה בשם אביו: מצאתי בכתב אדוני אבי מורי זלה"ה

פי' על דברי הרב עובדיה מברטנורה... ובשער ספרו חמדת ישראל שחיבר רבי ישראל נחמן נאמר: "בן לאותו צדיק חסיד באמת כראשונים מהר"ר יוסף דראהביטשיר זלה"ה.

קונטרס פקודת המלך

ימי השם יקבנו מטעמים המכאילים בהקדמה - ומשם יפרד ויהי לשני ברכים - אח הצדק האחד ראשונה יוסף זלמן כפולת כל שהיא כרכיו התקא הגאון בעל משנה למדך על הרמב"ם ב"מקורות פסלו

בספיקא דדינא והניחם כ"ע עופ"י דרך אשר יבואר בהקדמה - ומילי מילי קסני כי בכרך השני לא חכרתי רק מילי דהספדא עפ"י דיושים רשמים מפסוקי תנ"ך ונאמרי דל"ז כאשר יבא כשער שלו

חברתי אבי הנעיר וכיום - חרל אישים - ישראל נחמן יוסף דראביטשער זלמן מילי ק' סטאניסלאב כמדינת פולין ז"ע

ובזכות אבי הצדיק ז"ל - הכאילו י' לרעות ביעקב עמו - ובישראל נחלתו - לשרת בקודש עם כ"י - ולהתקבל להרב ואב"ד - בכמה קהלות כפולין - ועפ"י סיכה מוכעת הסיכות - נתקבלתי לטות ויון כבוד ואם כישראל ק' אופסרהא ז"ע וז"מ דה"ה דשם ואח"כ נתקבלתי ז"ע בארץ הבר - ומשם ינאלי עם אכפיותי זו שומאנדע ז"ע לשכון כבוד בארצנו תוככ"א - אשתי ויה' -

ליורנו ז"ע

כפנת וכפ"ף מושנס קחו כידכם - וקחו חכ"ר ז"ה לכתבים - וכפ"ף יענה את הכל ל"ק ור"ק -

כדפוס החכם כוהנ"ד אר"י יוסף חיים סעדון נ"י

פקודת המלך / דרהוביטש, ישראל נחמן בן יוסף / עמוד 1
הודפס מאוצר החכמה

הוא אף מביא בספריו מאמרות בשם הבעש"ט - וז"ל: = "באופן אחר נראה לי לתרץ דקדוק הזי"ן ולפרש דקדוק החי"ת, בהקדם תחילה דברי הקדוש המפורסם רבי ישראל בעש"ט ממעזביש זלה"ה אשר שמי בקרבנו, ודברי קדשו מובאים בחבורו של אדוני מורי ורבי בעל גנוי יוסף בכי תשא בסופו בקיצור נמרץ" (פקודת המלך כרך ב' י"ט ע"ב). = "בשם הרב מוהר"י בעש"ט ממעזבוש אשר שמי נקרא בשמו".

רבי ישראל נחמן נתגדל על ברכי גדולי ומאורי החסידות. מורו ורבו היה הרה"ק רבי יוסף מאלעסק בעל "גנוי יוסף" — אותו הוא מזכיר פעמים רבות בספריו, ומביא גם דברי תורה משמו של הרה"ק רבי ברוך מקוסוב זי"ע.

הרה"ק רבי ישראל נחמן זי"ע הנ"ל הי' מגדולי תלמידי הקדוש בעל החיד"א זי"ע בעיר ליווארנא. ויש אריכות דברים בענין זה.

כבר אמרנו שרבינו הק' רבי יוסף הי' טמיר, ופרטים אחרים על בנו הרה"ק רבי ישראל נחמן הנ"ל, עייין

בספריו הק' בהקדמתו ובהסכמותיו הנלהבות של גדולי דורו, ועיין בספר 'מזכרת גדולי אוסטראה' (עמו' 222 אות קע"ז), ובספר 'אור הגליל' (עמ' רלז - רמח), ובספר 'מאורי וחכמי גליציה' (ח"ו עמו' 150).

הידעת?!

[א]

איתא בספה"ק 'קהלת משה' מהרה"ק רבי משה מקאזניץ זי"ע (בהפטרה לשבת נחמו) וזל"ק: נחמו נחמו עמי וגו' (ישעי' מ, א) הנה הרה"ק **אאמו"ר זצלה"ה** (הוא המגיד הק' בעל "עבודת ישראל") מדקדק בכפל הלשון כאן, ואמר הוא ז"ל, שזאת אומר כביכול הבורא ברוך הוא למלאכי מעלה הבאים לנחמו, כביכול משיב להם "נחמו", פירוש, אם רצונכם לנחם אותי - לכו נחמי עמי, וממילא אתנחם. עכ"ד. ודפח"ח.

[ב]

איתא בספר 'דברי יצחק' (אות מא) שמעתי מפה קדוש אדמו"ר מוה"ר יהודה צבי מראזדיל זי"ע, שאמר בשם הרה"צ מהרמ"מ מרימנוב זי"ע, שטוב לומר פר' הגעלת כלים (במדבר לא, כא - כד) לבטל מחשבות והרהורין בישין. ע"כ שמעתי.

!! תגובות !!

[א]

הרב ישראל זאב גוטמאן, הוצאת אמ"ת - מונקאטש = [א] לגליון תקצ"ח ("מי יודע" לשאלה א', אות ב): ראה זאת זכרון, עמ' ה, ד מהנדפס בד"ה פי' הפס' "ה' שומרך".

[ב] לגליון הנ"ל ("מי יודע" שאלה ב'): ראה כעין זה ב"אוה"ח הק' פר' בחוקתי, אופן כד.

[ג] לגליון הנ"ל ("מי יודע" שאלה ג'): ראשית דבר, השאלה לא נכתבה נכונה. השאלה צריכה להיות למה אצל רובם נוספה אות ל' בראש השם, מלבד חנוך בן ראובן [שכתוב: 'חנוך'] ו'תולע בן יששכר' [שכתוב: 'תולע']. עכ"פ, ראה בספר העמק דבר שמאריך בזה.

[ב]

הרב שלמה יוסף אוביץ = לגליון תקצ"ח ("מי יודע" אות ג): בספה"ק 'דגל מחנה אפרים' (פר' פינחס) שואל שאלה זו והשיב זל"ל:

תולע משפחת התולעי. כאן יש שינוי מבכל המשפחות, שבכולן כתיב בל', לראובן, לשמעון (תימה רבתי דנקט הני שמות דליתניהו בקראי כלל, בהיותם ראשי משפחות, והול"ל לפלוא, לחצרין. ושם סירכא דראובן ושמעון דעלמא, כדאי טובא זימני בתלמודא, נקט. המגי"ה), וכאן

בלא ל'. הלא דבר הוא?! דלית מלה או אות באורייתא וכו', עוד יש כאן שינוי בתורה, כי **תלע** כתיב חסר ו' ותולעי כתיב מלא בו' ובודאי יש דברים בגו.

ויש לבאר בדרך רמז לפ"מ מש"כ הט"ז (שו"ע או"ח סי' מ"ז ס"ק ה') על מה שאומרים "נותן התורה" לשון הווה, והלא התורה כבר ניתנה בסיני?! ומהראוי לומר "נתן התורה" לשון עבר? ותירץ כי בכל יום ובכל עת הקב"ה ממציא חידושים בתורה, ולכך אומרים **נותן**, לשון הֵנָּה, שהוא דבר ההֵנָּה תמיד. ע"כ. ע"ש. וזה י"ל שהרמז כאן כי **תלע** בלא ו' גימטריא נתן ובו' גימטריא **נותן**, והוא שרומז **תלע** אף שכבר נתן התורה - משפחת **התולעי**, היינו שנתרבים ופרים תמיד חידושי התורה, ולכך נעשה תולע בו', שהוא **נותן**; לשון הֵנָּה. והבן. עכלה"ק.

ועי' ב'אוצר אפרים' פר' פינחס ותמצא נחת.

תגובת השואל הרב מילר - יישר כח על התשובה. אלא שלכאוי' התשובה היא רק על הכתוב **תלע** בלי ו' **ותולעי** בו', אבל עוד צריך ביאור למה יש שינוי בתחילת התיבה, שנכתבה בלי הל'?

[ג]

הרב בן ציון גרינפעלד, ברוקלין = לגל' תקצ"ח (תגובות אות ב' או"ק ג'): הנה כבר מילתי אמורה בכוונת בעל **מנחת אלעזר זצוק"ל**, וכעת אסביר יותר. מהרח"ו ז"ל "אינו" חולק על **האר"י** ז"ל, אלא שלפי השגתו בסוד ה' עלתה לו שע"פ סוד צריך להתגלח דוקא ביום מ"ח, וסבר **שהאר"י** ז"ל יודה לו שלפי השגתו יש לו לעשות כן, אבל לא הורה כן לאחרים, כי רק לעצמו עשה כן, והראיה לזה שכששאלו בנו מה טעם משנה **מהאר"י** ז"ל רבו, דחהו בתירוץ כלשהו ולא אמר לו טעמו עפ"י סוד, ומעתה הן אמת כן שכתב מהרח"ו **בשער הכונות מנהג האריז"ל** ולא מנהגו, מטעם זה גופא, כי כן ראוי להיות מנהג הכלל, ולכן אין עלינו לעשות כן בסתם שנה (זולת כשח"ל ערב שבעות בשבת), ורק לעצמו עשה כן כנ"ל, ודו"ק. ותו לא מיידי.

[ד]

[תשובת הרב הכותב מגליון תקצ"ח אות ב',

על תגובת האות הקודמת בגליון הנוכחי]

הרב **אברהם יעקב בומבאך** = לא ביאר הכותב כונתו באמרו "שלפי השגתו בסוד ה' עלתה לו שע"פ סוד צריך להתגלח ביום מ"ח, וסבר **שהאר"י** יודה לו שלפי השגתו יש לו לעשות כן". האם כונתו **שמהרח"ו** השיג שלפי בחינתו איננו צריך לנהוג כמנהג **האר"י** אלא לגלח ביום מ"ח, ואין זו הוראה לכל. א"כ פשיטא שלא היה לרש"ש להתחשב בזה, שהרי זה מנהג **מהרח"ו** בלבד. ואם כונתו **שמהרח"ו** בגדלו השיג לפי ראייתו בתיקון העולמות שכל אחד צריך לנהוג כן. א"כ לא עדיפא השגתו מהשגת המקובלים הקדמונים שאע"פ שגדלה מעלתם, איננו נוהגים כמותם כשדעת **האר"י** שונה, כמ"ש הגה"ק **ממונקאטש בנמוקי או"ח** לענין בציעת החלה בשבת.

לפיכך סבר הרש"ש שאין להתחשב בדבריו נגד דברי האר"י.

[ה]

הרב יחיאל יהושע רבינוביץ, אנטווערפן = [א] לגליון תקצ"ח (מי יודע אות ב): החיד"א מביא זאת כמה פעמים בשם מהר"ח, אך כותב ל"ב אלף דרכים לגהנום, ודורש הפס' (תהל' כב, כא) "הצילה [וגו'] מיד כל"ב יחידתי".

[ב] לגליון הנ"ל (מי יודע אות ג): על שינוי "תולע" ולא "לתולע", עמדו כבר הראשונים. ב"טעמי מסורת המקרא" לרבנו יהודה החסיד, ובאוצר הראשונים בשם רבנו יואל, כ' שאין כח לומדי התורה אלא בפיהם, והם כתולעים שאין להם ראש אלא פה, ולכך נחסר ראש התיבה.

[ג] וב"דגל מחנה אפרים" (סוף פינחס) מדייק שינוי "משפחת התולעי", וכתב שהוא בלשון ה'ה, וע"פ הט"ז דקאי על המחדשים בתורה (מבו' היטב למעלה, אות ב. המערכת).

[ו]

הרב אריאל בנימין רחמים = לגליון תקצ"ח [מי יודע אות ג]: על השאלה מדוע נכתב 'תולע' ולא 'לתולע', נאמרו ישובים אחדים:

(א) **רבנו יואל הלוי** (חתן הראב"ן ואב הראב"ה. מובא בחומש "אוצר הראשונים") כתב שבני יששכר הם כ'תולע', שאין כחו אלא בפיו, כך הם אין כחם אלא בפיהם שהם בני תורה, וכעין זה כתב ב"טעמי מסורת המקרא" לרבי יהודה החסיד.

(ב) **ב"ספר הגור" (לרבי נפתלי הירץ טריוויש. נפטר בערך בש' ה'ש') כ' שהטעם הוא כדי שלא יהיה נשמע 'בני יששכר לתולע', כלומר, שבני יששכר יהיו לתולע.**

(ג) **בשם המהרי"ל דיסקין** מובא (חי' מהרי"ל דיסקין עה"ת, פר' שמות, בהערה) שתולע נשאר בחיים משבעים נפש יורדי מצרים (מה הקשר לל' ולחסרונה? המגי"ה).

(ד) **ב"דברי תורה" לגה"ק מקלויזנבורג** (שנה יט, גליון מג, פינחס תשכ"ט. הובא ב"שפע חיים" עה"ת, חלק יט, עמ' רז) כתב ש'תולע' מרמז על ענוה, והיא דבר בלתי נפרד מ"בני יששכר יודעי בינה [לעתים]" (ע"פ דה"י א' יב, לג), ולכן לא נכתב 'לתולע'.

[ז]

הרב ברוך הכהן כ"ץ = [א] לגליון תקצ"ח (מי יודע אות ב): בנידון מה ששאלתי פשט בספר הק' "זאת זכרון", וזמן לידי בהשגחה פרטית הספר הנ"ל שי"ל ע"י הרב צבי כהנא (ירושלים תשנ"ב) בהדפסה חדשה כלול בהדרו בתוספת מ"מ וציונים, ושם (בעמ' ע"ג, פר' חוקת אות כ"ד) מובא הקטע הנ"ל, וז': פירוש על פסוק (תהילים קכא, ה)

ה' שומרך וכו' דאיתא (ב"ר ס"ח, ד, יבמות ס"ג). הקב"ה מזווג זיווגים. וידוע (ר"ה כז.) (שזכור ושמור בדיבור אחד נאמרו וכו' ע"ש, וכך מובנים הדברים בס"ד.

[ב] שם בגליון תקצ"ח (מדור תגובות ס"ק ו אות ג, וכן בתגובו סק"ז), בנידון שהיו מבזין את פנחס בן פוטי וכו', מלשון רש"י ומדרש רבה שכתב **שהשבטים** היו מבזין אותו, לא משמע שמדובר בליצנים גרידא כמו במקומות אחרים שכתוב **ליצני הדור** וכדומה, ומהאי טעמא מובנת הסיבה שמצאנו פירושים רבים בספרים ע"ד החסידות והדרוש שמנסים כל אחד עפ"י דרכו לפרש שלא נתכוונו ח"ו לבזות, ושאלתי היתה האם יש פירוש עפ"י הפשט? ואמנם בס"ד במדור תגובות הנ"ל (ס"ק ז אות א) הובאו תירוצים נפלאים בנידון ע"י קוראי 'נחלתנו'.

[ח]

הרב חיים מאיר וסרמן = [א] בגליון תקצ"ח (מי יודע אות א סק"א) נשאל לבאר דברי ה"משך חכמה" שביאר דברי הגמ' בקידושין (פא.): בענין בכיית ר"ע, ומקשרו לשני המקרים שאירעו עמו. אפש"ל שהיה קשה ל"משך חכמה" למה רק ר"ע בכה על הפסוקים של "וה' יסלח לה" (במדבר ל, ו) "ולא ידע ואשם ונשא עונו" (ויק' ה, אוי), ולא שאר התנאים? ולכן מתרץ דקאי אשני מקרים שאירעו לו, ולכן רק הוא בכה ולא שאר התנאים. ועדיין עלינו לבאר למה כשבכה על המקרה שאירע לו כשהתלוצץ על עוברי עבירה, דרש את המקרא של נדר על מי שרצה לאכול בשר חזיר, וכשבכה על המקרה של קבורת מת-מצוה, בכה על המקרא של "לא ידע ואשם", על מי שרצה לאכול שומן,

[ב] נראה לפרש שבמקרה של איסור זנות, לא חטא כלל ואפילו בהיתר לא נכשל, ואת ההכרזה ברקיע "הזהרו ברבי עקיבא ותורתו", יל"פ, לפמש"כ הרמב"ן (פר' קדושים) הענין של קדושה אפי' בהיתר, שהוא מדרך התוה"ק, ולכן הכריזו ברקיע "הזהרו בר"ע ותורתו", פירוש שלא יכשל אפי' בהיתר, ח"ו, שזוהי תורתו של רבי עקיבא שתהא בשלמות גמורה, ולכן בכה על הדרש של הפסוק מי שעלה בידו בשר חזיר שהוא תאות אכילה באיסור, ועלה בידו בשר טלה, שיש בה תאות אכילה בהיתר, צריך כפרה, וכן בנדר שאשה אכלה וחשבה שעוברת על איסור נדר שהוא תאות אכילה באיסור, ואכלה בתאות אכילה בהיתר, בכה רבי עקיבא, על עצם הדבר שהיצר גרם לו תאוה, והיה מאבד חלקו בתורה ע"י חסרון הקדושה, ח"ו,

[ג] ומה שדרש אה"פ של קרבן אשם על מי שנתכון לאכול שומן ועלה בידו חלב, משום שהמקרה שאירע לו שלא קבר את מת-המצוה במקומו אלא בבית הקברות, משום שחשב שזהו כבוד המת, א"כ לא היה כאן שום ענין של תאוה או חסרון קדושה, ח"ו, וכדומה, אלא חסרון ידיעה במצות התורה, ולכן אמרו לו כאילו שפך דמים, דייקו לומר כאילו שפך דמים, ולא שפך דמים ממש שחייב

[ט]

הרב משה יהודה פריד, ס. פאולא, ברזיל = [א] בגליון תקצ"ח (מי יודע אות ג') על השאלה למה נכתב 'תולע' בלא' ל', כ' בס' "גנת אגוז" (לגה"ק רבי פינחס מסטניסלב ב' "פרדס המלך", תלמיד ב' "צמח ה' לצבי":) ותמוה אמאי לא כתיב 'לתולע' כבכל המשפחות, לפרץ, לזרח. וע"ש מש"כ בדרך הרמז.

אמנם כבר מצאנו לרבותינו הראשונים שעמדו על כך. בס' טעמי מסורת המקרא לר"י החסיד כתב: 'תולע'. אינו אומר 'לתולע', [לפי ש]בני יששכר הן תולע, שאין כחן אלא בפיהן כתולע, שהן בני תורה (הובא ב"פרדס יוסף" החדש. עוד הביא מ"ברכת שמעון" שציין ע"ד האזה"ח הק' שם: עי' מדרש תהלים כב [עה"פ (תהל' כב, ז) "[ו]אנכי תולעת ולא איש": מה התולעת הזאת אין לה אלא פיה, כן ישראל אין להם אלא פיהם). וכ"כ רבנו יואל בעל הרמזים (הובא בחומש "אוצר הראשונים" שם): ולא נאמר 'לתולע', כלומר, הם תולעים, מה תולעים הם אין כחן אלא בפיהם - כן בני יששכר אין כחן אלא בפיהם כי בעלי תורה היו.

בביאור שהם יקר על פרפראות בעה"ט (פר' פינחס, במד' כו, כג הע' 24) הביא מהגה"ה בכתי": ומה שלא כתוב 'לתולע' בל' כמו באחרים, בשביל שהיה לומד תמיד והיתה תורתו אומנותו, כמו שנ' (דה"א יב, לג) "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים". ונקרא שמו 'תולע', על דרך ואנכי תולעת ולא איש, להקטין עצמו ולכן תפש כתר תורה. עכ"ל (לכא'ו) גם אם היה כ' 'לתולע', כבאינך, היינו מבינים כן ומרומזים כן, ולא היינו מעלים על דעתנו שבשמו כלולה ל'?. המגי"ה).

בספר הגור (פי' קדמון על פירש"י, יצא לאור לראשונה, ב"ב פרדס-כץ תשע"ו) כתב: ולא כתב 'לתולע' שלא יהא נשמע 'בני יששכר לתולע', כלומר, יהיו לתולע, ח"ו.

בחינושי מהרי"ל דיסקין (ר"פ שמות, בהגה"ה) כ': שמעתי מפי רבנו ז"ל שגם תולע נשאר בחיים, ודקדוקו מדלא קאמר 'לתולע' כדקאמר בשאר המנויים שם, לנמואל, לצפון, לפרץ, למכיר, לשותלח, ש"מ שתולע עצמו היה קיים. ומחנך שם אין ראייה, [לפי] שהוא הראשון, כן שמעתי מפי רבינו ז"ל. אכן איני זוכר אם היתה לו עוד ראייה מחז"ל על תולע שהיה חי או רק מהדברים הנ"ל. עכ"ל. (וצ"ב מה בכך שחנך הוא הראשון לענין השמטת האות ל').

אולם ב"דרך שיחה" (ח"א) הובא: אמר הרב שליט"א (מרן הגרש"ח קניבסקי זצ"ל), שמובא בשם מהרי"ל דיסקין זצ"ל כי מה שלא נאמר לתולע כמו אצל האחרים משום שהיה חי עדיין, ואמנם הראינו פעם כי היו עוד ששה שחיו עדיין וגם אצלם כתוב בלמ"ד. עכ"ל.

גלות, רק עבר איסור בזיון המת, ולכן דרש מי שעלה בידו בשר שומן, שאינו איסור ועלה בידו איסור, כן גם במי שאינו משקיע לחזור על תלמודו שלא ישתכח שום דבר מתלמודו, יכול ליכשל, ח"ו, בשוגג באיסור או ספק-איסור כמו קרבן אשם שמביאים על הספק. לכן בכה רבי על הדרש של חיוב קרבן אשם, שלא יכשל באיסור אפילו מספק, ח"ו.

[ב] שם בגליון תקצ"ח (מי יודע אות א סק"ב) נשאל מה המקור למש"כ בס' "זאת זכרון", הקב"ה מזווג זיווגים. מקורו בב"ר (פר' סח ס"ד) "רבי יהודה בר סימון פתח: "אלקים מושיב יחידים ביתה" (תהלים סח), מטרונה שאלה את ר' יוסי בר חלפתא: (אמרה לו) לכמה ימים ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו? אמר לה: לששת ימים, כדכתיב (שמות כ, י) "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ". אמרה לו: מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו? אמר לה: (הקב"ה) יושב ומזווג זיווגים; בתו של פלוני לפלוני, אשתו של פלוני לפלוני, ממונו של פלוני לפלוני. אמרה לו: ודא הוא אומנתיה?! אף אני יכולה לעשות כן! כמה עבדים [ו]כמה שפחות יש לי! לשעה קלה אני יכולה לזווג. אמר לה, אם קלה היא בעיניך - קשה היא לפני הקב"ה כקריעת ים סוף. הלך לו ר' יוסי בר חלפתא. מה עשתה? נטלה אלף עבדים ואלף שפחות והעמידה אותן שורות שורות. אמרה, פלן יסב לפלונית ופלונית תיסב לפלוני, וזיווגה אותן בלילה אחד. למחר, אתון לגבה. דין מוחיה פציעא, דין עינו שמיטא, דין רגליה תבירא. אמרה להון, מה לכון? דא אמרה, לית אנא בעי לדין, ודין אמר לית אנא בעי לדא. מיד, שלחה והביאה את ר' יוסי בר חלפתא. אמרה לו, לית אלוה כאלהכון. אמת היא תורתכון. נאה ומשובחת. יפה אמרת. אמר [לה], לא כך אמרתי לך, 'אם קלה היא בעיניך, קשה היא לפני הקב"ה כקרי"ס'?!', הקב"ה מה עושה להן? מזווג בעל כרחן שלא בטובתן".

[ה] ומה ששאל השואל מקור על "זכור" ו'שמור' בדבור אחר נאמר? מקורו בתלמוד ירושלמי (נדרים פרק ג הלכה ב) "זכור ושמור - שניהם בדבור אחד נאמרו, מה שאי אפשר לפה לומר ולא לאוזן לשמוע". וכ"ה בזו"ח (רות מג). "תנן, זכור ושמור בדבור אחד נאמרו".

[ו] שם בגליון תקצ"ח (מי יודע אות ג) נשאל למה בפרשת פינחס אין כתוב "לתולע" רק "תולע", ובשאר השמות כתובה ל' לפני שמם? בס' מהרי"ל דיסקין עה"ת (שמות, הערות פרק א) כתוב: "שמעתי מפי רבנו ז"ל, שגם תולע נשאר בחיים, ולכן כתוב (במד' כו, כג) "בני יששכר למשפחותם, תולע משפחת התולעי", ודקדוקו מדלא קאמר 'לתולע' כדקאמר בשאר המנויים שם, לנמואל, לצפון, לפרץ, למכיר, לשותלח, ש"מ שתולע עצמו היה קיים. כן שמעתי מפי רבנו ז"ל. אכן איני זוכר אם היתה לו עוד ראייה מחז"ל שתולע היה חי או רק מהדברים הנ"ל".

נוספים, שהרי בנות צלפחד טענו 'תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו' (במד' כז, ד). ואף אם נוכל לומר שהכוונה לדודיו (שגם יכולים להיקרא אחיו), מכל מקום מוכח ממ"ש בב"ב קיט: (וברש"י עה"פ שם) "ואם אין הנקבות חשובות זרע - תתייבם אמנו ליבם". הרי מוכח שהיה לחפר עכ"פ בן אחד נוסף על צלפחד.

[י]

הרב ישכר דוד קלויזנר = בגליון תקצח ('מי יודע' אות א סק"א) שואל במ"ש **ב'משך חכמה'** פר' מטות, שמביא דברי חז"ל, רבי עקיבא כי הוה מטי להאי קרא "אשה הפרס, וה' יסלח לה" בכי. אמר, ומה ... זה אירע לו כד הוה מתלוצץ בעוברי עבירה ומטא לפלגא דדקלא... כיוצא בזה וכו', היה בוכה, ומה מי שנתכוון לאכול שומן ועלה בידו חלב וכו', גם זה אירע לו בעובדה דבמס' דא"ז ... מת מצוה שלא במקומו ... דאמר, ומה אני שנתכוונו לזכות וכו', ע"ש. מי יכול לבאר דבריו? ומנין לו חידוש עצום זה שרבי עקיבא אמר את ב' המימרות הללו בזמן אחד?

והנראה בזה. דאיתא בויקרא רבה (ל) ותנחומא אמור (כב): 'ולקחתם לכם ביום הראשון' - **ראשון לחשבון עוונות**. ומבאר ב'קדושת לוי' (השלם ח"ב - קדושה ראשונה ע' שמב) עד סוכות היה התשובה מיראה שממילא הזדונות נעשו רק כשגגות, משא"כ החל מחג הסוכות שהעבודה היא בשמחה, מתחיל התשובה מאהבה שאז הזדונות נעשו כזכויות, וזהו **"ראשון לחשבון עוונות"**.

ומעתה יבואר דברי רבי עקיבא שאמר: זו היתה תחלת זכותי לפני חכמים, כי תשובה מאהבה מהפך העבירות לזכויות ונעשו למצות ומכל עבירה נעשה מצוה, וכיון דנעשו מצות כאילו עשה מצוה בפועל [ואז] שפיר מגיע לו שכר בעד כל זאת. וכשבאתי והרצתי דברי לפני חכמים, אמרו לי, על כל פסיעה ופסיעה שהיית פוסע, מעלין עליך כאלו שפכת דמים. דנתי קל וחומר בעצמי, ומה אם עכשיו שנתכווני לזכות, חטאתי לרבות מעונותי, אילו נתכווני [לא לזכות ולמצוה] על אחת כמה וכמה.

"וכשהיה אדם מדבר זה לפני רבי עקיבא היה אומר, זה היתה תחלת זכותי" - ע"ד לקוטי שיחות חלק כב [ע' 121]: "ויותר מכך בענין זה עצמו מדייק רש"י ואומר היה רבי עקיבא אומר - שרבי עקיבא היה נוהג לומר מאמר זה תמיד, מה מוסיפה הדגשה זו להבנת הענין? ע"ש בארוכה.

וע"ד 'תורת מנחם' חלק כז [ע' 147]: "כמובן ממארו"ל בנוגע להאבות שהטעימן הקב"ה בעולם הזה מעין העולם הבא, והיינו דכשם שלעתידי לבוא כתיב, את רוח הטומאה אעביר מן הארץ, [ושזדונות נהפכים לזכויות] כמו כן הי' אצל האבות כדאיתא בירושלמי אברהם אבינו עשה יצר הרע טוב דכתיב "ומצאת את לבבו נאמן לפניך", שזהו"ע נעלה יותר מדוד שהרגו בלבבו. . . לבי חלל בקרבי".

עפ"ז יבואר מה שנאמר שנית: **"היה רבי עקיבא אומר"** - שאינו כאן סתם כפל דברים, אלא שזה קאי על שלב עמוק יותר באתהפכא [מזדונות לזכויות] שבק"ו שלו, דהיינו שזה [מצד הגברא] בחילא יתיר (- כעומק החטא [של החפצא ושל הגברא] כך עומק הגעגועים וה'זכויות') ש"אילו נתכווני על אחת כמה וכמה". וא"ש.

ב"תפארת ציון" (להגרי"ז יאדלר זצ"ל) כתב: במה שאמר הכתוב 'לפלוא' בלמ"ד וכן בכולם, מודיענו הכתוב שהיה אפשר זה לידע גם בחוש, והוא שהבן הוא שוה לאב במדותיו ובפרצוף פניו, וע"ז אמר "לפלוא משפחת הפלואי", שכל משפחת הפלואי היו שוים במדותיהם ופרצופיהם לפלוא, וכן בכולם, שזה העיד עליהם שהם כולם בניו. מלבד בחנוך בן ראובן ובתולע בן יששכר לא אמר הכתוב 'לחנוך' 'לתולע', והוא מפני שהשם 'חנוך' ושם 'תולע' מורים על מדותיהם. השם 'חנוך' מורה שהתנהג במדת החנינה והשם 'תולע' מורה על שהיה מתנהג במדת ענוה, ולכן במה שאמר הכתוב "חנוך משפחת החנוכי" היה כאילו פירש דבריו שבכל משפחת החנוכי היתה מדת חנוך, וכן בכל משפחת התולעי היתה מדת תולע, שעי"כ נודע שהם מאבותיהם. עכ"ל

(לכא' צ"ב. אם ה' של 'לפלוא' למשל) מורה "שכל משפחת הפלואי היו שוים במדותיהם ופרצופיהם לפלוא" איך חסרון ה' מורה "שבכל משפחת החנוכי היתה מדת חנוך, וכן בכל משפחת התולעי היתה מדת תולע"? ואולי צריך למחוק את המלה "במדותיהם" שכ' אצל בעלי ה', וכוונתו היא שצאצאי בעלי ה' דמו לראש המשפחה אך בדיוקנותיהם ולא במידותיהם ובעלי חסרון ה' שוו [אף?, או רק?] במידותיהם. או כלך לדרך זו: יש למחוק את "פרצופיהם" אצל בעלי ה', ולומר איפכא: צאצאי בעלי ה' דמו לראש המשפחה אך במידותיהם ולא בדיוקנותיהם ובעלי חסרון ה' שוו [אף?, או רק?] בדיוקנותיהם. איך שנפרש, הדברים מזכירים לנו את תרעומתו של ריב"ב על ר"ע (שבת צו: -צו:): בין כך ובין כך וכו'. וצ"ע המגי"ה).

אבל באמת יש להעיר שגם איעזר (בפס' ל'), אשריאל ושכם (בפס' ל"א), שמידע וחפר (בפס' ל"ב) כתובים בלא האות ל'.

ומצאתי בספר **חושב מחשבות** (וילנא תרס"ד, פר' פינחס ד"ה ואשר יש) שהציע ביאור בכל זה, וכתב: יש לדקדק כי בכל ראשי משפחות כתב בל' - לפלאי לחצרון לכרמי, ובמשפחת חנוך כתב (משפחת החנוכי) [חנוך] ולא לחנוך, וכן ביששכר כ' "תולע" וגו' ולא "לתולע", וכן בבני גלעד כתב "איעזר" ולא כתב "לאיעזר", וגם באשריאל, שכם ושמידע, לא כתב בהם ל'. ואשר נראה לי לומר בזה הוא, שראשי משפחות שהיו להם כבר בנים בעת הספירה הזאת ובניהם נתייחסו כבר על שמם שייך לכתוב בל', 'לפלוא', שהיו לו בנים שהתייחסו אליו, לפלוא, אבל את אלו שלא היו להם בנים בעת הזאת, קרא להם ראשי משפחות - על שם העתיד שבניהם יתייחסו על שמם ויחשבו אותם לראשי משפחתם - בלא למ"ד, חנוך משפחת החנוכי - כי מאתו יצאו אח"כ בנים ויחשבו אותו לראש המשפחה. עכ"ד.

אך יש להעיר על דבריו, שגם 'חפר' נכתב בלא ל' (בפס' ל"ב), והרי היו לו כבר בנים, שאע"ף שצלפחד כבר מת ובנים לא היו לו, מכל מקום מוכח שהיה לחפר בנים

"מאן דמוסיף יוסיף"? גם הוספת דקות אחדות מעבר ליכלתו הנה הוספה (רילשה"ו), או ישנה את מספר שעות תלמודו של יום לשעות תלמודו של לילה, ונמצא מוסיף שעות לימוד בלילות (בנ"י הרב מאיר הי"ו, לונדון).

[יא] ההקדמה מ'מרימנוב' זצ"ל אמר שראוי לו לש"ץ ימים נוראים, לבל יעבור עליו אף לא יום אחד מט"ו באב ואילך בלי לימוד גמרא (ואפש"ל מילתא בטעמא היא, שמאחר שלא חשש להוסיף חיים, אל לו להיות שליח החיים בימים שמבקשים בהם חיים), ופ"א נמנע בעצמו מלהיות ש"ץ אצל רבו הק' ב' נז"א מליז'נסק זצ"ל לפי שלא למד יום אחד משום טירדת מצוה (הרה"ח ר' שמעון פוגל הי"ו, ק' ויז'ניץ ב"ב).

[יב] על-אודות לימוד תיקו"ז מער"ח אלול ועד יוהכ"פ, ר' ביום אדר"ח אלול ~ האדמו"ר ממכנובקה-ב"ב זצ"ל החל ללמוד מהיום את ההוספות שבסוף תיקו"ז ואמר לי שכ"נ בסקוור (הע' רי"ח חס"ז ל. נלב"ע בעש"ק או"י באלול תשס"ד). באפגניסטן נהגו להתחיל ללמוד תיקו"ז מהיום וכ"נ חסו"מ רבים. "ולדעתי העניה, החכם מנסיונו, כי לא יספיק גם אם יתחיל ללמוד מהיום, יתחיל מאור לה' בתמוז (ר' בלוח בו ביום). [יג] ב"אור המאיר" (בדרוש לר"ה) מביא בשם המגיד זצ"ל שחסו"מ אף מתחילים להתענות ממחר את סידרת צומותיהם מאימת הדין.

[יד] עצה טובה: אין טעם ללכת בשבתות הקיץ, בלילה כביום, באמצע רחובות עיר. אכן הם נטולי סכנת-אוטובוסים ומכוניות, אך החום העולה מהאספלט (הזפת) גבוה יותר במעלות נפירות מהחום שעל המדרכה (Sidewalk); במיוחד כשבצדה נמצאת גדר חיה, המורידה עוד יותר את החום. בשבתות החורף הוא עונג שבת, לא כן בשבתות הקיץ.

[טו] סעודת היום (טוב) <טו באב שחל בשבת> בצפרא דשבתא: "דבר בעתו לומר עובר ל"קדושא רבא", [גם] פסוקי "שמור" מפר' השבוע.

[טז] דבר בעתו לומר "בר יוחאי" בסעודת היום, ביום הילולת מחבר הזמר, המקובל ר"ש'ן לביא ב' "כתם פז" זצ"ל (ר' בלוח ב"דברי הימים").

[יז] ראוי להתענג בו יותר משאר שבתות השנה, וכ' בדרשות אבן שועיב (סו"פ ואתחנן) שמצוה לעשותו כיו"ט (יוס"א). "לפי שארשב"ג ל"ה י"ט לישראל כט"ו באב, נהגו לעשות סעודה [מיוחדת] בשבת לאחר ט' באב" (ריטב"א לתענית ל:). ~ כיום שנוהגים להתענות כשאומ' תחינות, אין מתענים בו [בחול] אלא תענית חלום, ואוכלים ושותים ושמחים בט"ו בשבט ובט"ו באב (מנהגות וורמייזא) [ור' עוד ב"מראה כהן" לתענית חי. על פסקי תוס' שם, כא] ~ מזג-אוויר של יום בחצי-הכדור הדרומי, מזכיר את ט"ו בשבט שבא"י; יום ד' לס' "ארץ אשר עיני ה"א בה..."

[יח] "יום הנחמה": מנהג קדום לעלות במוצאי "שבת נחמו" (או ביום א) ל"מערת אליהו הנביא" בחיפה בראש הר-הכרמל (עליו הוכרז ביזמתו "ה' הוא האלקים". הרה"ח ר' שלמה יעקבסון הי"ו, ק' ויז'ניץ ב"ב). להעתיר על הגאולה ושובו במהרה לבשרה... ומתקבצים עדות ישראל מחיפה ומכל העיירות הסמוכות לה, ומירושת"ו נוהרים אליה לשמוח בשמחת הלילה הזה, כי עושים שם גם הילולא לכבוד אליהו ז"ל (מסעי היר"ח; לוח תרנ"ו. ור' "בעל דמשק אליעזר" עמ' רכ"ב אליהו). באגרתו, מתאר תלמיד אוה"ח הק' שביהכ"פ תק"ב התפללו בה עם אנשי כפר חיפה...

נתקבל מהרב מרדכי גנוט בעל לוח 'דבר בעתו'

[א] אחר ט' באב, נהגו במרוקו לצבוע (מחדש) חדר אחד בבית (לפחות), לכב' שבת "נחמו" ("נתיבות המערב", מרוקו). [ב] במצות "ניחום אבלים" ב"שב דנחמתא", י"נ להוסיף "...ותנוחמו בכפלים" ("נחמו עמי" בשם אביו הגרא"ח נאה זצ"ל).

[ג] על השובתים בתקופת "בין-הזמנים" שלא בעריהם, לוודא כי במקום בו הם מתכננים להיות בש"ק - אכן ישנו עירוב כשר המאפשר לטלטל בשבת. במקומות רבים ישנו עירוב פסול או שאין עירוב כלל ויש להזהר לבלתי-טלטל בהם. למידע הלכתי ובדיקת עירובין, ניתן לפנות ל"משמרת העירוב" 05271-12068 ~ גם יבקשו להוודע עד היכן תחום שבת שלהם, לכל רוחותיו. [ד] על הנוסעים לשבות בישוים שונים, ויוצאים לטייל מחוץ למושב, או שהולכים למושב סמוך, להזהר לא לצאת מחוץ ל'תחום שבת' (בהליכה קצרה של כ-10 דקות כבר עלולים לצאת מחוץ לתחום). לשאלות וברורים בענייני תחום שבת ניתן להתקשר ל"ערבבתם" בטל: 0722-722-909.

[ה] לקראת שבת: "ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר", להורותנו, שיש להתפלל על דברים השייכים לאותה עת, מתאימים לתקופה ולזמן, ולא על מה שהיה ועל מה שיהיה. לא על יום האתמול, ולא על יום המחרת, כי אין אדם יודע מה ילד יום (ההק"ר משה לייב מסאסוב זצ"ל).

[ו] "ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר": שאלו חסידי ההק"ר מצאנו ב' "דברי חיים" זצ"ל את רבם, מה הוא עושה לפני התפילה? השיב להם: לפני התפילה הריני מתפלל שבשעת התפילה - אתפלל, כדברי משה רבנו: "ואתחנן אל ה'". ומהי תחינתי? - "בעת ההיא לאמר". כשאני עומד בתפילה - שתהא אמירתי אמירה. זו תפילתי.

[ז] א"י היא בבחינת שבת. כשם שהשבת שומרת על עם ישראל, כך ארץ ישראל מגינה עליו (ההק"ר אהרן מקרלין זצ"ל).

[ח] "תלמידי מורנו הבעש"ט זצ"ל מנו את הימים והשעות שבימים אלה. אא"ז ב' "צמח צדיק" זצ"ל כ' (בפר' עקב) שמהיום עד ר"ה ישנם מ"ה ימים ("מה ה"א שואל מעמך"), שהם תת"ר שעות, ובעש"ת ישנן ר"ם שעות. גם בבני"ש (אלול א, יא) מחשב את מספר השעות שבאלול כמנין "רצות ה' דרכי איש" [ור' עוד בשם ההק"ר מ'מפרימישלאן זצ"ל]. מכאן שכל שעה ושעה היא בבחי' עולם מלא, וכל המאבדה בהבל וריק - אין לך הפסד גדול מזה, ועל כך היה דוה לבי עידן ועידנים בראותי התרשלות והתרופפות בימים אלה. אין צריך לבאר איך נראים חיי האדם ללא לימוד תורה וקיום מצוות כראוי, וכבר המליצו חז"ל (נדרים מ). "דא ביה - כולא ביה, דלא דא ביה - מה ביה?" (ממשא הרה"ק ב' "ישועות משה" זצ"ל בפתיחת "שובה ישראל" במחזור הראשון, ימי הרחמים והסליחות תשל"ז).

[ט] מדי שנה החל ההק"ר יעקב מווידאמא זצ"ל (נפ' בז' בשבט תרמו) ללמוד כל לילה מליל ט"ו באב את המסכתות ר"ה יומא סוכה תענית ובריתות, וסיימן בעצם יוהכ"פ, ואמר רמז לכך: "תשובה ומעשים טובים כתרי"ס בפני הפורענות" (אבות ד, יא). כתרי"ס ר"ת המס' הנ"ל (עטרת שלמה, לה). [קצת יותר מ-4 דפים ליום].

[י] מתמיד אמיתי שכל עיתותיו מנוצלות עד תום, כיצד יקיים